

vákuumban” (*A meg nem érkezők*), „az a tavaly még biztosan megtörténni tudott jövő” (*A meg nem érkezők*) és „tavalyi jövő” (*A meg nem érkezők*). Ezekből az idő-szerkezetekből kiolvasható, hogy a majd elkövetkező – tartalmas jövő – idő a *Berendezkedés* időszemléletében nem elérhető, a múltó idő csak a jövő idő eljöveteletét (*megfeneklett jövő idő*) tartja vissza: voltaképp sem a múlt, sem a jelen, s kiváltképp a jövő sem uralható egészében. A lassan elveszített, a be nem igazolódó vagy igazolódott remények („szétrohadt életeink” – *Berendezkedés*) rajzolják ki a kötet vákuumhelyzeteinek/élményeinek közérzetiségét, melyet nagy ritkán rokonszenvesebb fényben mutat fel egy-két „kegyetlen türelmű talán” (*A meg nem érkezők*).

Ebből a szempontból az *örök ittlét* újfent átértékelődik, hiszen esetleges metafizikai biztonságát a közérzet vákuumtapasztalata deformálja. A *Berendezkedés* alapélményei mégiscsak az idő múlásában nyernek értelmet, igaz, nem felszabadító értelmet: rosszkedv és unalom (*Tárgytalan*), elmaradó barátok és ritkuló jóakarók, köztes állapotok (*Semmi sem változott*), melyek megoldást, felszabadulást nem hordoznak magukban. Persze a *Berendezkedés* ilyen vonatkozású alapélményei közérzetiek is egyben, és nem túlzás talán generációs alapélményekként sem számot vetni velük: az életstratégiák és lehetőségek közül a *berendezkedés* az, ami egyedülként elérhetőnek tűnik. (*PRAE.HU–Palimpszeszt*)

MIZSUR DÁNIEL

Láthatatlan létezés

GÉCZI JÁNOS: *SZIGET, ESTE HÉT ÉS HÉT TÍZ KÖZÖTT*

„Ha egy fa kidől az erdőben, vajon ad-e hangot, ha senki nincs ott, aki hallja?” – Géczy János legújabb kötete mintha e metafizikai talány köré épülne fel, a láthatatlan létezés nyomait kutatva, megkérdőjelezve mind a megfigyelő, mind a megfigyelt rögzítettnek gondolt valóságosságát. A *Sziget* olyan világot jelöl, amelynek megragadhatóságát a jelen idő illékonyága teszi lehetetlenné. A *tér* és az *idő* szoros, egymástól elválaszthatatlan tapasztalhatóságát hangsúlyozza már a kötet fő- és alcíme is: *Sziget, este hét és hét tíz között*. A Tiszatáj gondozásában megjelent mű rendkívül összetett, ám sűrű szövése is épp azt szolgálja, hogy az olvasó hosszan elidőzhessen a benne megjelenített világban.

A szerző életművében visszatérő megszólalói pozíció a passzív megfigyelőé, többek között ennek révén is szervesen kapcsolódik Géczy előző műveihez a most megjelent könyv. Ám véleményem szerint az utóbbi esetében annál sokkal markánsabb, erősebb és komplex önálló világot működtető szövegről van szó, mint hogy mindenáron az életmű korábbi darabjai felől kelljen és/vagy lehessen csak megközelíteni. A fülszöveg az egy 1993-ban átélt háromhetes (huszonegy napos) adriai út élményeit és tapasztalatait közvetítő, 1994-ben a Jelenkornál megjelent *21 rovinj* című kötetel rokonítja a *Szigetet*, amely ezen összevetés értelmében „már a szigetek egyikén otthont talált költő számvetése a mediterráneumban”. Noha a 2015 és 2017 között született költeményeket összefogó mostani versciklus –

köszönhetően a már említett sokrétűségnek – joggal vizsgálható és sikeresen elemezhető a korábbi művekből, köztük a huszonöt évvel ezelőtti élmények által inspirált *21 rovinj* címűből is már megismert költői megoldások felől, izgalmasabbnak vélem a *Sziget* precízen szerkesztett struktúrája által mutatott irányt követni.

Tudniillik az olvasó sokáig nem kap referenciálisan értelmezhető kapaszkodót arra vonatkozóan, hogy a kötet főcímében megjelenő sziget valóságosan is létező-e (s így például a horvátországi Rovinj térségéhez köthető-e), vagy a szerző által elgondolt helyről van-e szó. Ebből következően mindez mindegynek is tekinthető, vagyis aligha ez a szempont visz közelebb a műhöz magához. Sőt, a sziget imaginárius voltát hangsúlyozza a kimondottan ízléses és izgalmas borító is, amely Halmi-Horváth István festményének felhasználásával készült. Ezen mintha épp a stilizált, szabályos négyszög alakú sziget lenne látható azúr tengerszínben, némiképp megfordított valóságot mutatva. A kötet első versei is azt az érzetet keltik, mintha a *Sziget* egy paradicsomi közeg lenne, a teremtés helye, ahová a létezés kezdete köthető. Géczy János új versciklusa (annak is főként az első fele) a nyelv általi teremtés és létezés mozzanatait tematizálja igen érzékenyen. Az első, *Hűség* című versben olvasható: „Mivel létezik, aminek / nincs kezdete, s egyszer csak a nyelven / át belép a létbe, hogy legyen.” (7.) A nyelv által teremthető világ leginkább emblematisz szereplője a fizikai érzékelés révén valóságosnak aligha tekinthető, a nyelvben mégis létező kentaur, amely a *...forrást* című költeményben foglaltak szerint is „csupa-csupa szólítás!” (16.). A *Sziget* versei a nyelv funkciója egyértelmű: „meghatározza / a meghatározatlant” (9.).

Géczy költői világában az ember is (mint ún. kultúrlény mindenképp) a kommunikáció evolúciójának a terméke, ennél fogva a nyelvtől (és az az által felépíthető világtól) elválaszthatatlan: a „lét lakói, miként a görög egyházatyák állítják, / betűkből állnak, úgy épülnek fel az isteni ABC-ből, / mint faközöld kövekből a vízparti ház” (11.). A világ és a nyelv így létrejövő struktúrája a *Sziget* költeményeiből kirajzolódó valóság felépítésének értelmezését is meghatározza: a kötet egyik fő kérdése és témája a rész–egész viszony relativitásának megmutatása. Ami az egyik szempontból rész, az a másiktól egésznek tekinthető, ráadásul a szerző ezekhez a jellemzőkhöz látszólag különböző értékeket is köt, teljesnek, épnek tételezve azt, ami egész, és töredékesnek, tökéletlennek a részt. Ugyanakkor épp a viszonylagosság miatt ezek rögzíthetetlen értékítéletek. Ahogy a már idézett *...forrást* című versben is olvasható: a *Szigetben* megjelenített világban könnyen lehet valami „teljes a töredékességében” is. (15.) Géczy János arra a fontos tényre hívja fel az olvasó figyelmét újra és újra, hogy a valóságérzékelés az azt megfigyelő perspektívájának, értelmezésének a függvénye, ebből következően az értékítéletek és a tapasztalhatósága szerint a valóság is rögzíthetetlen, folyamatosan értelmezésre szorul, és a benne élő megfigyelőt erre is kényszeríti.

A nyelvvel kapcsolatban az imént említett rész–egész viszony a *történet* felépítéséig vezet. Az *...eget* című költeményben olvasható: „Akkortájt / a darabos beszédhez álltam / közel, ő a történethez vonzódott.” (24.) Noha ebben a költészetben, illetve ennek a kötetnek a darabjaiban a világ a nyelv által épül fel, s az így létrejövő közeget a benne élő megfigyelő is a nyelv által tapasztalhatja valóságnak, az idegenség mégis alapvetően meghatározza a létérzékelést. A megfigyelő szá-

mára „[h]iába minden, nincs nyelv, / amelyben otthon érezné magát” (32.). A Géczy János költészetét általában is jellemző személytelenség a *Sziget* lapjain egészen izgalmas módon valósul meg: egyik költemény sem engedi elfelejteni, hogy az olvasott tapasztalatok és érzékelések egy névtelen megfigyelő perspektíváját tükrözik, vagyis bizonyos szempontból a *személy* alapvetően meghatározó alanya a verseknek, a költészet mégsem válik személyessé abban az értelemben, hogy nagyobb teret engedne a lírai megszólaló érzése vagy gondolatai tolmácsolásának. „[T]űrhetetlen a forróság, mint a / költői magatartás a versben.” – áll a *...pillanat* című költeményben. (69.) Pár oldallal ezt követően a *...megfigyelő* című versben pedig ez: „Nem tudom, miért nem / egyes szám első személyben // mondtam ezt el? Nem tudom, / miért távolítok?” (74.) Ez az objektivitásra törekvés, a szubjektum ilyen mértékű háttérbe szorítása azt a költészettörténeti hagyományt is egyértelműen kijelöli, amelyhez a *Sziget* köthető. A tárgyias és objektív líra Géczy prózaverseire gyakorolt hatása érezhető; a *...között* című költemény aligha szándékolatlanul idézi Nemes Nagy Ágnes költészetét.

A *Sziget* prózaversei többnyire rímtelenek, ami jól áll nekik, olyannyira, hogy amikor ritkán mégis sorvégi összecsengést hallhat az olvasó, az sután és idegenül hat, ahogy a *...halpiaca* című versben: „Jól tette-e. avagy sem, okkal vagy nem okkal, / ez az évszak sem bírta el az álmatlanokkal.” (43.) A költemények formája a sorvégekre kerülő szavak széttöredezettsége révén is szorosan kapcsolódik a korábban már említett egyik fő témához, a rész-egész viszony árnyalásához. A szavak sok esetben (legtöbbször költészetileg indokolt helyeken) elválasztva kerülnek egy-egy sor végére, s összetett szó esetében sem feltétlenül szóhatáron töri a verssorokat a szerző. Ilyen, az elválasztott kifejezést rögtön ábrázoló megoldás olvasható az *...örökkévalóságban* című költeményben is: „megbi- / csakló mondat” (60.). A töredezettség, töredékesség a kötet borítóján olvasható főcímben is látható (a sziget szó vonalakkal szabdaltnak szerepel és ekként olvasható csak), s ezt tükrözik a költemények címe is, amelyek – már az eddigi idézeteknél is látható – három ponttal bevezetett egyetlen szóból állnak. Mindössze három eltérő formájú címet viselő vers található a kötetben, amelyek mindegyike főbb helyen szerepel. A legutolsó oldalon olvasható magyarázat meglehetősen prózai: „A ciklusból kiemelhetőnek bizonyult és magukat önállóan is képviselő versek irodalmi folyóiratokban, periodikában jelentek meg.” A többi 57 költemény címe a három pont révén látszólagos hiányt jelez, s az olvasó vélhetően csak a többedik vers elolvasása után döbben rá, hogy a címet követően épp a hiányzónak vélt részt olvashatja: a költemények címe ugyanis egyben az utolsó szavuk is.

A címek és a költemények ilyen szoros kapcsolódása egyszerre okozza a versek magukba zárulását – a kötetben szövegszigetként szerepelve –, és jelenít meg ugyanakkor egyfajta körforgást, minden vers utolsó sorával visszatérítve az adott költemény címéhez. Utóbbi hatás a *Sziget*-ből kirajzolódó időszerkezetet, pontosabban a különböző időszakokról közvetített tapasztalatot is érzékelteti. Géczy János legújabb kötetében a jelen idő megragadására tett állandó kísérlet épp e szándék reménytelenségét hangsúlyozza. A költeményekben olvasható valamenynyí tapasztalat csak az átélése, illetve a megfigyelése pillanatában rögzíthető abban az állapotában, amelyet a versek mutatnak. Az El Kazovszkij kisgrafikájához

írt ...*odaát* című költeményben olvasható: „a jelen, amelynek két szárnya / a múltba és a jövőbe egyszerre csap” (37.). Némileg leegyszerűsített megfogalmazása ennek a küzdelemnek a már korábban is idézett ...*halpiaca* című versben található: „Az lesz a múlt, ami volt a ma” (43.).

Az idő azért is válhat Géczy kötetének fő szervezőjévé, mert a változások, a történések, vagyis a történetek is csak ennek köszönhetően válnak megtapasztalhatóvá. A *Sziget* igen érzékeny leírásokkal teszi világossá, hogy a térből – amely már a kötet főcíme alapján is tudható: alapvető fogalma a *Szigetek* – az idő által megmutatkozó *történet* hasít ki helyszíneket. Olyan szigeteket tehát, amelyekhez emlékek kapcsolódnak. Tér, idő, történet és helyszín így válnak egymástól a tapasztalás szintjén elválaszthatatlanokká, a világot kitöltő elemek pedig a ma már láthatatlan, de egykor eleven létezés tanúivá. A ...*történeté* című költeményben olvasható: „Tele a tér olyan dolgokkal, / amelyeknek sok közülük nincs a helyszínhez, / létezésük bizonyíték: // a nagyobb, / elmondhatatlan történeté.” (97.)

Géczy János legújabb verseskötete rendkívül sűrű, ám épp szerkezetének és gondolatiságának összetettsége teszi kétségtelenné, hogy egy tudatosan összeállított kötetről, versciklusról van szó a *Sziget* esetében. Sok mindenre nem tértem ki e kritikában, e műfajnak nem is feladata minden jellemzőt láthatóvá tenni, így az itt bemutatott gondolatmenet mellett az is talál utat a kötethez, aki Géczy költészetének egyéb jellemző vonásai felől közelítene, mint amilyen az erős képiség, a természetközelség vagy épp a magasztos és a közönséges éles kontrasztjában megmutatkozó izgalmas világértelmezés. Az minden esetben kétségtelen, hogy a *Sziget* figyelmet követel olvasójától, ám befogadása ettől nem válik nehezzé. Annak belátásához vezet, hogy ebben a konkrét hely (sziget) és idő (este hét és hét tíz között) által meghatározott univerzumban érdemes hosszan elidőzni. (*Tiszatáj Könyvek*)

SZARVAS MELINDA

Olaszország-szindróma

DAN LUNGU: *A KISLÁNY, AKI ISTENT JÁTSZOTT*, FORD. KOSZTA GABRIELLA

„Szapora szívverés, légzési zavarok, mellkasi fájdalom, sírógörcs, bűntudat, komoly félelmek, szorongás, olykor hallucináció, depresszió.” Ezek egy olasz városról és/vagy egy francia íróról elnevezett pszichés állapot, a múlt század hetvenes-nyolcvanas évei óta kutatott Stendhal- vagy Firenze-szindróma tünetei. „Szorongás, apátia, pszichés és fizikai kimerültség, figyelemzavar, álmatlanság, elidegenedés, depresszió”. Egy ugyancsak Itáliához kapcsolódó, új keletű, a pszichiátriában először két ukrainai pszichiáter, Andrij Kiszlov és Anatolij Faifrych által leírt pszichés zavar, az úgynevezett Olaszország-szindróma tünetei.

Az első tünetegyüttest jellemzően egy-egy nagy műalkotással szembesülő, az élményt befogadni, feldolgozni képtelen embereknél figyelték meg, és Stendhal firenzei Santa Croce-templomban megélt tapasztalatáról kapta a nevét, aki ezt írta ama bizonyos 1817 februárjában tett látogatásáról: „Lüktető szívvel léptem ki a